

YU ISSN-0352-5724/UDK 801(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XXXVII

ПОСВЕЂЕНО
ПРОФЕСОРИМА др ВЕРИ ЈЕРКОВИЋ И др ЈОВАНУ ЈЕРКОВИЋУ
ПОВОДОМ 65-ГОДИШЊИЦЕ ЖИВОТА

НОВИ САД
1994

ИСТОРИЈСКА ОНОМАСТИКА КАО ПОМОЋ У ЕТИМОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

МИТАР ПЕШИКАН

И властита имена представљају предмет етимологије, нарочито топографска. Она су, међутим, живећи изван активног језичког система, посебно подложна структуралној деформацији, па и преосмишљавању, промени привидне мотивације. Зато етимолошким домишљањима о пореклу топонима, и кад изгледју врло логична и уверљива, прете многе замке. Да избегнемо део тих замки, могу нам помоћи историјска ономастичка сведочанства — ако их имамо и ако се у њима јасније види изворна структура датог имена. Обрађујући историјску ономастичку грађу, из старосрпских повеља и турских пописа, нисам проширивао обраду на етимолошка истраживања, али је већ сама филолошка обрада откривала неке податке и наметала нека запажања која могу бити од извесног интереса за етимологе. Одбир таквих имена дајем азбучним редом, позивајући се на своје (каткад и друге) ономастичке радове у којима су та имена обрађивана (скраћенице в. на крају овог прилога).

Непрецизни записи историјске грађе доносе и опасност да се у ономастичку грађу и обраду унесу фиктивне лексеме, због непогођеног читања нејасне или непрецизне графије. Таквих замки има у латиничким графијама, чак понекад и у ћириличким, али највише их је у именима записаним арабицом — у турским пописима и документима. Непогођеним транскрипцијама, на пример, обилује издање пописа Скадарског санџака 1485, објављено у Албанији (С. Пуљаха); уп. у Метохији *Ajdina Pole* уместо *Днейоље*, *Bonoshuci* ум. *Пуношевици*, *Виџо(v)гиџ* ум. *Бохорит*, *Butosha* ум. *Бойуца*, *Cirna Gonja* ум. *Црњејојно* (или *Чр-*), *Çirun Brek* ум. *Црвен(и) Бреј*, *Dro(va)dil* ум. *Древодељ*, *Girmxhil* ум. *Грмочел*, *Goranica* ум. *Кореница*, *Igrinik* ум. *Гребник*, *Ivrala* ум. *Врела*, *Podi Saliça* ум. *Будисаљци*, *Rekova* ум. *Pubevo*, *Netrobishta* ум. *Нејробичишта*, *Slojani* ум. *Слијјани*, *Stara Andovrani* ум. *Стари Дворани*, *Todurihoci* или *Tudorihoci* ум. *Тудоричевци* (в. ОП II, 63—92); у Зети *Fupos* ум. *Куйус(и)*, *Izlaniça* ум. *Злајица*, *Sirpeska* ум. *Српска*, *Vizino* ум. *Близна*, *Polepestra* ум. *Бољесестра* (в. ОП IV, 53—58). — Непогођених или врло неизвесних читања налазимо и у другим издањима турских пописа, али се у прегледу који следи на томе нећемо задржавати, него ћемо — упоређујући данашње облике са историјским — за ове друге узимати читање које изгледа највероватније; уз облике из турских пописа додаваћемо и годину пописа.

Архид'јаче у повељи, *Архил'јач* 1455, сад *Ариљача* на Косову. Грцизам, у коме *д* одговара интерденталу у грч. и алб. изговору (отуда *д* : *љ*). — Уп. ОП II, 49, V, 10.

Аховац, в. *Хвалче*.

Бабин Моси данашњи облик (слив Лаба), али биће преосмишљено, јер је 1455. записано *babnws*, веров. *Баби[н] Нос*.

Barbarossi у млет. попису 1416, сад *Барбулуц* ј. од Скадра. ОП IV, 9.

Берисалићи 1485, сад структ. преиначено *Берис(л)авци* у Зетској равници. — ОП IV, 56.

Bethcassa СЗ 1416, рани пример презимена српске породице у ист. Зети (Кадарун и Купелник). — ОП IV, 145, 161.

Болован (ороними у Метохији), рум. *bolovan* 'стена, камен'. — ОП III, 61.

Борина 'шира и плића јама', често у староцрногорској микротопонимији — алб. *borinë* 'снежница'. Биће секундарно *бор* у истом значењу (примарни облик схваћен као аугм.). — ОП III, 62.

Бохорићи ДХ, *Бохорић* (не „*Виџовић*“, „*Виџовић*“) 1485, сад локалитет *Борић* код Стреоца у Метохији. — ОП II, 43, 76.

Бровина, в. *Д'бровине*.

Будисавци (не „*Podi Salića*“) 1485, сад творбено модификовано *Будисавци* ист. од Пећи. — ОП II, 76.

Вадидуј, в. *Измидух*.

Војихнин дол у повељи, сад *Војин до* сев. од Црколеза (у Метохији). — ОП II, 44.

Војихнино 1485, сад *Војно Село* близу Плава. — ОП III, 49.

Вражјејрнци (више ојконима), каткад преосмишљено у *Вражјејрнци* (ОП III, 49). Уп. црног. дијал. *вражјити* 'спаљивати гомиле бусења' (тињајућа ватра, оплемењавање земље приликом обраде ледине), по чему би *вражјејрнци* били 'пещиљонци'.

Глободерица, *Глободарица* 1455 (ОП V, 20), сад *Обилић*.

Горажда В'с у повељи, *Гораждево* или *Гораждева* 1485, сад село *Гораждевац* (Метохија). — ОП II, 45, 77.

Горска (жупа у Зети) биће што и *Малесија* (исто име у другом језичком руху, уп. *Свинојлав*).

Градисалићи 1485 (ист. Зета), топоним по главарској породици. Прва тројица уписани су као Градисављеви синови, али могу бити и подаљи потомци, будући да се у СЗ 1416 као главари једног мјеста уписују *Ника* и *Бојдан Gradissauo*. — ОП III, 59, IV, 20, 27.

Градска воденица у повељи (међаш цркве св. Николе код Пећи, уп. ОП II, 32, 46). Црква се убицира пред улазом у Руговску клисуру, па би Градска воденишта могла бити извор *Црна вода* више Патријаршије.

Гркиња и *Гркињић*, рана потврда презимена српске породице — у ДХ (Кушево), у СЗ 1416 и СК 1485. — ОП IV, 22, 41, 42.

Д'бровине у повељи, сад *Бровина* сз. од Баковице. — ОП II, 41, VII, 24.

Дикановићи: „попови Дикановићи“ у повељи, *Диканица* или сл. 1452/5, сад *Диканце* у Гори. — ОП VII, 24.

Д'јаковица 1485. и 1571, сад *Баковица*. — ОП VII, 68.

Днейоље у повељи, тако и 1485 (не „Ajđina Pole”), сад *Нейоље* ист. од Дечана. — ОП II, 46, 77.

ДОДНА ЛОУДЪ: НИКОЛА ДОДНА ЛОУДЪ ЗБРАТИШМЪ — на крају пописа Рзинића у ДХ III. Пре треба схватити као ругалицу у служби надимка („Никола До-дна-луд з-братијом”), него као ребање имена („Никола, Додна, Луд”), од којих су два последња непозната; паралелу у извесном смислу чини познато име *Голозло* (и *Голозловићи*), — Исто село се у ДХ II помиње као (СЕЛО ГИОРАШЕ В’СКОР’ЗИНИКИЕ,) што треба читати „село Ђурашевско Рзиниће” (акузатив), а не „село Ђураше в’ Скорзиниће”.

Доманџи у повељи (топоним по личном имену), сад *Даманек* у Метохији. — ОП II, 47.

Домишница 1571 (нахија), сад изобличено *Дошница*, речица у Метохији која тече од *Дојана* (сад *Дамњане*). — ОП VII, 52.

Драјомил До 1521/23, сад *Драјомидо* у Беклићима. — ОП III, 50.

Држ’ков лаз, међаш у повељи краља Милутина, сад лединица изнад села Бање у Метохији. — ОП II, 47.

Дробњаци, поред познатог племена под Дурмитором, записано је и 1455. косовско село *Дробњаци*, сад *Дробњак* (на секцији *Дромњак*).

Дроцкорица, планина јз. од Никшића, уп. у Скоковом речнику крчком. *Droslo*. — ОП III, 62.

Дџвич џошок у повељи (у поречју Клине), биће у вези са именом манастира Девича. — ОП II, 47.

Бебеза у Команима, уп. алб. *djegie* ’изгорелина’. — ОП III, 61.

Беринац изнад Малог Блата, на секцији „Звјеринац”, уп. алб. *djerrinë* ’пустош, парлог’. — ОП III, 61.

Egressi — в. *Јејри*.

Жрково у ДХ (у међама Алтина), *Жркова* (не „Zharkova”) 1571, сад (по Пуљахи) *Zherka*. — ОП VII, 52, 66.

Зайлжани у повељама, *Зайлжан* 1571, сад *Слајурисане* си. од Призрена. — ОП VII, 27.

Злајарце 1571, сад *Злајар* у Опољу (ОП VII, 63). — В. *Сливљани*.

Злајница код Подгорице 1485 (и сад тако), не „Izlanica”. — ОП IV, 54.

Ивахње (од *Ивахна*) 1455, сад *Ивање* у Топлици. — ОП III, 50, V, 25.

Избишца у повељи, *Избишца* (не „Irtishta”) 1571, сад *Избишце* (виногради близу Хоче). — ОП VII, 27, 53.

Измидух, два оронима у ДХ и САХ (ОП II, 48). Биће семант. паралеле *Узмидуца* и *Вадидуи* (дијал. ум. *Вадидух*) Мих. 1992, 204, 31; смисао је ваљда ’оно што вади душу’ (заморан успон?).

Искросав, биће фиктивно име из тур. пописа. Иста се графија чита и као *Скоросав*, што је структурално логичније.

Јаблан, презиме у Ријечкој нахији, у повељи село *Јаблано* (тј. развој фитоним → ојконим → антропоним, а не од људског личног имена *Јаблан*, како се у народу мисли). — ОП IV, 18.

Јејри у ДХ, *Egressi* у СЗ 1416, алб. родовско име. — ОП IV, 10, 22.

Кладорубница у ДХ (притока Клине, тада Книне), *Кладорудница* 1455, касније засведочено и *Кладаровница*, сад ојконим *Кладерница*. — ОП II, 49,80.

Книжа река (или можда *Кнежа река*: гнуђе гукe) 1455, сад *Кржна река* на Косову. — ОП II, 50, V, 21.

„коњуси урочни који су били у сѣаре краљице” у ДХ (село Добра Река), *Коњуси* (не „Kotosi”) 1485, сад *Коњухе* код Андријевице. — ОП IV, 85.

Койилић, *Горњи* и *Долњи*, 1455, сад *Г. и Д. Обилић* у поречју Клине. — ОП II, 80.

Кривокайићи (братство), можда изведено од оронима *Крива Каја* изнад Малог Блата. — ОП IV, 18.

Круети — в. *Саинолава*.

Крин’чка међа у повељи, од имена чији је данашњи одраз *Клинчина* ист. од Пећи. — ОП II, 50.

Крња јела, у Потарју 1477, чест топоним, који вероватно има неки скривени језички мотив (врста четинара?). — ГлЦАНУ 8, 44.

Кујус(и) 1485 (не „Furos”), сад *Кујусци*. — ОП IV, 54.

Лабићево у повељама, сад *Лабучево* у Метохији. — ОП II, 51.

Ливљане, фиктивни топоним у Метохији, ушао у литературу на основу непогођеног читања записа у ДХ: мегга грљмочелоу сливлани, што треба читати „међа Грмочелу [с] Сливљани”. — В. *Сливљани*.

Лов’ч иййок у повељи, сад *Лойчак* код Осојана у Метохији. — ОП II, 51.

Лујковица у повељама, можда је иста основа у данашњем *Ландовица* близу Призрена. — ОП VII, 30.

Љубицња у повељама, у Метохији се прерађује у *Љубицда*, а као хидроним замењено је именом *Мируца*. ОП II, 52, 82; поправка у ОП III, 8.

Љубовића, жупа у повељама, у тур. доба нахија, погрешно читана у пописима као *Љубовић(и)*. — ГлЦАНУ 8, 45.

Љуболићи у ДХ, сад *Љубенићи*, *Љубонићи* ј. од Пећи. — ОП II, 52.

Малесија — в. под *Горска*.

Млећане у повељи, сад *Млечане*. — ОП II, 52.

Мухоловац 1455, сад *Муховац*, *Муховци* на Косову. — ОП V, 17.

Мучиваре у повељи (си. од *Чабића*); *Мучиварце* 1455, сад *Мучиврце* у пределу Криве реке (новобрдске). — ОП II, 87, V, 18. Уп. и Мих. 1992, 121.

Накл В’с у повељи, сад *Накло* ист. од Пећи. ОП II, 53, 83.

Нейоље — в. *Днејоље*.

Нерџиуца (притока Рибнице — Ереника) у повељи, сад *Расџуца*. (Име изведено од *nerĭst* ’мрест, жабокречина’) — ОП II, 4, VII, 33.

Оливеровићи 1521, село (негде у Љешанској нахији) привремено названо по главарској породици (кнезови су Радич и Радосав, синови Оливерови). Топоним се понавља и 1523. и 1570, иако се више не уписују Оливерови синови. — ОП III, 59.

Осџојићи 1521. и 1570 (у пределу Побора), привремено име насеобине по главарској породици (1521. уписују се синови Остојини). — ОП III, 83.

Побори под Ловћеном, име према главарском роду, јер првоуписани 1521, 1523, 1570. имају приимак *Побор*.

Подџрад’је у повељама, тако и 1455, сад *Поџрабе*. — ОП II, 55, V, 6.

Подлужа 1455, сад *Полужа* на Косову. — ОП III, 51, VII, 53.

Прѣки Луї у ДХ, *Прек(у) Луї* 1485, сад *Преколука* ји. од Дечана. — ОП II, 84, VII, 36.

Псодерци у Душановој повељи, име за које се види време настанка јер се уписује Псодеров син; сад *Содерце* близу Врања. — ОП III, 60.

Равна Дубрава 1571. и 1591 (не „Radina Dubrava”), сад *Рандубрава* с. од Призрена. — ОП VII, 52

Ратишицеви у ДХ, сад *Ратиши* ист. од Дечана — засведочено време настајања имена, јер се у ДХ уписују Ратишеви унуци. — ОП III, 60, VII, 38.

Рейицџа у повељи, *Рейимџа* или *Рейимџе* 1571. и 1591, сад *Рейимџе* с. од Призрена. — ОП VII, 38, 53.

Рибница у повељама, сад река *Ереник* или *Рибник*. Можда је могућно извођење облика *Ереник* од ...е Ribniku, са укључивањем алб. члана у основу (редукција *bn* у *n* обична је појава у алб. говорима). Негде у поречју ове реке постојало је и место *Рибница*, записано у повељи и 1485. (не „Rjenica”). — ОП II, 85, VII, 38.

Рилковина у повељи, тако и 1485, сад *Раковина* на Белом Дриму. — ОП VII, 38.

Ројами, *Ројан(у)*, топоними, уп. алб. *ragam* 'стена, литица'. И презиме Рогановић могло би бити геогр. порекла. — ОП III, 61, IV, 18.

Ромецијина у СЗ 1416, рана потврда презимена срп. породице (носиоци *Драјо*, *Новак*, *Радослав*). — ОП IV, 41.

Рџдобради у повељи, сад топоним *Радобраде* у Метохијском Подгору. — ОП II, 56.

Савин сџнокос у повељи (зап. од Бијелог Поља), помиње се и као *сџнокос црковни*, биће назван по св. Сави или по архиепископу Сави II. — ГЛЦАНУ 8, 46.

Салче љаде у повељи (Полимље), уп. рум. *salcie*, лат. *salix* 'врба'. — ОП III, 62.

-*сав* (у записима -сал), завршетак придева од имена на -*с(л)ав*, у литератури се каткад недовољно критички интерпретира као завршетак самих личних имена. — ЈОК VIII (у штампи).

Свинојлав, у дечанском катуну Арбанаса, биће свакако превод алб. родовског имена *Kyethi*, засведоченог 1416. и 1485. Сличну двојезичку реализацију истог имена вероватно имамо и у односу *Горска* : *Малесија*. — ОП IV, 23.

Сењани — в. *Сџњани*.

Склав — в. *Сливљани*.

Скоросав — в. *Искросав*.

Скоцијрм код Требиња, данашњи главни облик, али је засведочено и *Скозји* Грм, *Сколси* Грм (РЈАЗУ), такође *Скобејрм* (у говору); све ове три варијанте могу се свести на *Skoži*. У тур. попису око 1500. г. налазимо -*skwrzy* гурм, што се може читати и -*skwzy*.

Сливљани или *Сливљане* (не „Ливљане”, в.) у ДХ, *Сливљани* (не „Slojani”) 1485, сад *Скивјан* у Метохији. Паралеле преради *сл* у *ск* (преко *скл*) имамо у *Слајина* — *скајина* (јужно од Алтина), *Злајарце* — *Злајар* (у Опљу), али се на Скадарском језеру промена половино остварује: *Слав — Склав 1485 — сада *Дкла*. — ОП II, 7, 85, III, 43, IV, 109, VII, 40, 63.

Содерце — в. Псодерци.

Сѣари Дворани 1485 (не „Stara Andovrani”), сад *Сѣаро Дворане*. — ОП II, 86.

Трѣбовиѣићи у повељи, сад *Требовић* ист. од Пећи. — ОП II, 86.

Тудоричевци у ДХ — записано док је кнез Тудориц био жив, *Тудоричевци* (не „Tudorihoći” и сл.) 1485, сад *Турићевац* у Метохији. — ОП II, 59, 87, III, 60.

Уљечићи у Брајићима изнад Будве — у попису 1521. види се по коме је село названо (*Уљецца* је деда првог и отац другог уписаног). Име се чува не само у наредним пописима него и све до данас.

Ул’јари (од ул’јар ’пчелар’) и *Ул’јарић* 1455, сад обоје *Уљаре* (у поречју Ситнице и горњег Ибра). — ОП V, 4, 21.

Уњемир у ДХ, сад *Ујмир* (познато алб. преосмишљавање словенског имена) и *Добра Вода* (срп. прекивак). И 1455. име је записано као *Уњемир* или *Уњамир* (а не „Онамир”). — ОП II, 87.

Уиѣиценовић 1455, сад *Ћецановићи* у Поибарју (занимљиво као дубоко на истоку засведочени ијекавизам). — ОП V, 5.

Халде 1455, сад *Аде* у поречју Ситнице. — ОП V, 20.

Хвалче у повељи, *Хвач(е)* 1455 (не „Аховац”), сад локалитет *Фаче*. — ОП III, 51.

Хлајље 1455, сад *Лайље Село* у поречју Ситнице. — ОП V, 20.

Цеклин, уп. алб. *ceklinë/cektinë* ’плићак’ (*cekët* ’плитак’). — ОП III, 61.

Цкла — в. *Сливљани*.

Црвени (Чрвени) Брѣи у повељама, *Црвен(и) Бреї* 1485 (не *Çirun Brek*). — ОП II, 60, 88.

Црвојлажде (Чр-) у повељама, *Цревојлажде* 1571, сад *Селојражде* си. од Призрена. — ОП VII, 46.

Црноора, приимак у Кадаруну 1485 (*Ђура* и *Ненко* или *Пејко*). — ОП IV, 43.

Изложена грађа сведочи да се многа имена током времена деформишу до те мере да је на основу млађег облика етимолошка реконструкција практично немогућа, тако да имена постају непрозирна за етимолошку анализу. Деформације су нарочито изразите у појасу изложеном утицају албанских говора, али их има и другде. То сугерира потребу великог опреза у етимолошком истраживању.

Скраћенице извора. — ГЛЦАНУ: Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ (Подгорица). — ДХ: Дечанске хрисовуље (оснивачке даровнице). — Мих. 1992: В. Михаиловић, *Име по заповесѣи*, НОЛИТ, Београд 1992. — ОП: Ономатолошки прилози (САНУ, Београд). — САХ: Светоарханђелска хрисовуља. — СЗ: Скадарски земљишник, катастарски попис источне Зете из 1416. године.

Београд